

**C. 74/F-4 NUMARALI ŞER'İYE SİCİLİNE GÖRE 1827-1833
TARİHLERİ ARASI KONYA'NIN SOSYAL VE İDARİ YAPISINA
İLİŞKİN KAYITLARIN ANALİZİ**

Betül ÖZGER*
Mehmet İPÇİOĞLU**

ÖZET

Şer'ye Siciileri Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi araştırmalarında birinci elden kaynaklardır. Defterler ait oldukları bölgenin sosyal yapısının yanında merkezi otoritenin bölgesel idarecilerle ilişkilerini göstermesi açısından idari ve siyasi tarih çalışmalarını için de önem arz etmektedir. Bu açıdan incelediğimiz defter de Osmanlı Devletinin önemli kentlerinden biri olan Konya'nın gerek sosyal gerekse idari yapısı bakımından önemli veriler ihtiva etmektedir. Bu çalışmada bu veriler değerlendirilerek sosyal ve idari olarak sınıflandırılan bu verilerden tarihi gerçekler gün ışığına çıkarılmağa çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şer'ye Sicilleri, Kadı Defterler, Konya, Sosyal Tarih, Konya Tarihi

ABSTRACT

The documents of Şer'ye or in other word sKadı registers are the first hand documents on the researches of Ottoman social and economic history. Thus documents are very important both social structure of belonging to regions and to declare state and political history fort he relations of its governors. From this point of view this book includes a lot of documents about both social and governmental structure of Konya that a important city of Ottoman Empire. In this study has been studied to bring to light historical realities from thus datas of this book.

Keywords: Kadı Register, Local Court, Konya, Social History, Konya History

GİRİŞ

Bu çalışmaya esas olan, 74/F-4 numaralı Konya Şer'yye Sicilinin aslı , Ankara'da Milli Kütüphanede bulunmakta olup 16x44 cm. ebatlarında 239 sayfadan oluşmaktadır. Defterin ilk 65 sayfası zabıtlar kısmından, diğerleri ise merkezden gönderilen ferman ,buyruldu ve berat suretlerden meydana gelmektedir. İlk sayfası okunmayan defterin 8. sayfasında da boşluk bulunmaktadır. Sayfalar tasnif sırasında yeniden numaralandırılmıştır.

Aşağıda Tablo 1.de de görüldüğü gibi incelediğimiz defterdeki kayıtlar Hicri 1243 -1248 Miladi 1827-1833 yılları arasında tutulmuştur. 1243 Yılına ait olan kayıtlar sadece Muharrem, C.ahir, Şaban, Zilhicce aylarını kapsarken diğer yıllara ait olanlar senelik işlemlerin tümünü içermektedir.

---

* Tarih Öğretmeni

** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Tablo 1. 74/F4 No’lu Konya Şer’iye Sicilindeki Kayıtların Yıllara Göre Dağılımı

YIL	AY
H.1243	Muharrem, C.ahir, Şaban, Zilhicce
H.1244	R.evvel.....Zilhicce (10 ay)
H.1245	Muharrem.....Zilhicce (12 ay)
H.1246	Muharrem.....Zilhicce (12 ay)
H.1247	Muharrem.....Zilhicce (12 ay)
H.1248	Muharrem, Ramazan

Yukarıda da söz edildiği üzere çalışmanın amacı bir sicil defterini değerlendirerek defterdeki kayıtları gün ışığına çıkarmaktır. Bu amaçla Defterdeki kayıtlar içerik açısından birincisi sosyal ve iktisadi kayıtlar diğeri idari kayıtlar olmak üzere iki ana tasnife tabi tutulmuştur. Bu tasniften önce defterdeki verilerle ilgili istatistiksel bilgiler verilecek bunlar tablo halinde sunulduktan sonra birinci bölümde sosyal konular ikinci bölümde ise idari konular kısaca tanıtılacaktır. Bu şekilde arşivin karanlık köşelerinde kalmış olan bir tarih belgesi daha değerlendirilmiş olacaktır.

1. Defterde Adı Geçen Yerel İdareciler

74/F4 Numaralı Konya Şer’iye Sicilindeki kayıtlardan 1827–1833 yılları arasında Karaman Eyaletinde görevli devlet erkanının isimlerini çıkarmak mümkündür. Aşağıda bu isimler tablo halinde gösterilmektedir.

Tablo 2. 74/F4 No’lu Konya Şer’iye Sicilinde Bulunan Görevliler ve Görev Tarihleri

Görevliler	Görevleri	Görev Tarihi
Emin Paşa	Karaman Valisi	1243
Abdulahad Efendizade	Mütesellim	1243–1244
Mehmed Selim Efendi	Naib	1243
Esad Mehmed Paşa	Karaman Valisi	1245
Mehmed Emin Efendi	Kaymakam	1245
Ali Efendi	Baş katip	1245
Mahmud Paşa	Kaymakam	1246–1247
Ahmed Efendi	Müftü	1246
Mehmed Tahir	Kadı	1246
Ahmed Reşid	Naib	1246
Süleyman Bey	Mütesellim	1247
Mehmed Ağa	Şehremini	1247
Elhac Mustafa Efendi	Mutasarrıf	1248

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

2. Defterde Geçen Yer İsimleri

Sicilde Karaman eyaletine bağlı sancak ve kaza merkezlerinin isimleri yanında diğer sancak ve kazalardan da bir kısım yerlerin isimleri zikredilmektedir. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır. Konya, Aladağ, Alaiye, Aksaray, Akşehir, Ankara, Aydın, Beğşehir, Belviran, Balaganda, Bozkır, Darende, Ereğli, Esbkeşan, Eski-il, Gaferyad, Hamid, İç-il, İnsuyu, İzmir, Ilgın, Isparta, Karabınar, Ladik, Larende, Saidili, Seydişehir, Sivas, Şam, Uluborlu, Yafa

Yine söz konusu sicilden Konya'nın mahallelerini çıkarmak da mümkündür. Yaptığımız inceleme sonucu şu mahallelerin isimlerine ulaşılmıştır; Abdülmumin, Abdulaziz, Ahmed Dede, Akbaş, Ahmed Fakih, Aksinle, Arablar, Bağrı, Bağrıaçık, Bınari, Biremani, Boladlar, Cedid, Celaliye, Çalıkoglu, Çiftnerdiban, Civar, Debbaghane, Dolab, Dolabucu, Esb-keşan, Esenlü, Fahrunnisa, Fakih dede, Ferhuniye, Fakihler, Galebe, Göktaş, Haccemal, Hocahabib, Hocahasan, Hoşhan, İmaret, Kal'acık, Kalenderhane, Karaarslan, Karacıgan, Kasabsinan, Kayacık, Kerimdede, Kuşkondu, Kuzgunkavağı, Kürkçü, Mihmandar, Mücellid, Müşekki, Nehrikafir, Piripaşa, Poladlar, Pürçüklü, Sadırlar, Sarıhasan, Sarıyakup, Seydiveri, , Sultan, Sungur, Sinan, Şekerfürüş, Şeyh Ahmed, Tekye, Topraklık, Türbe, Ulurmak, Zincirlikuyu.

İncelediğimiz sicilde geçen nahije isimleri ise şunlardır; Eski-il, Hatun Sarayı, Sahra, Sudirhemi, Suğla, Ilgın, İnsuyu, Kadınhanı, Ergadhani, Ladik, Çapan. Köyler ise; Ağcalar, Bayındır, Begkilise, Çumra, Gilisra, İnce, Kara Yahya, Tat, Turgudlu, Sille, Ulu Muhsin, Üç Kilise, Yuva beldelerinden meydana gelmektedir.

3. Defterdeki Zabıt Belgelerinin Tasnifi

Defterdeki belgelerin genel olarak kaydedilmesinde, yıl ve ay bazında belli bir kronolojik sıra takip edilmemiştir. Bunun nedeni de dava sürecinin uzaması nedeniyle kararın gecikmesi dir.

Aşağıda söz konusu belgeler hüccet ilam mürasele şeklinde sınıflandırılarak tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3. 74/F4 No'lu Konya Şer'îye Sicilinde Bulunan Zabıt Kayıtlarının Yıllara Göre Dağılımı

Tarih(Hicri)	Tür			Genel Toplam
	HÜCCET	İLAM	MÜRASELE	
1243	19	6	5	30
1244	13	6	2	21
1245	16	7		23
1246	19	7	2	28
1247	35	10	1	46
1248	1	1		2
Tarih yok	1	4	1	6
Genel Toplam	104	41	11	156

Tablodan da anlaşılacağı üzere defterdeki belgelerin sayısal verilerle gösterilmesinde izlediğimiz yöntemde, öncelikle defterdeki belgeler türlerine göre tasnif edilmiştir. Buna göre 104 hücce, 41 ilam, 11 mürasele olmak üzere toplam 156 adet zabıt kaydı tespit edilebilmiştir.

Belgeler konularına göre tasnif edildiğinde kayıtların anlaşmazlık, görevlendirme, alacak, vergi tahsili, boşanma, evlenme, ibra, nafaka vasi, miras, tenbih, tayin, vakıf, tamir, emanet, din değiştirme, askeri işler, satış, borç konularını işledikleri görülmektedir.

Bunlar aşağıda Tablo4. de dataylı bir şekilde gösterilmiştir.

Tablo 4. 74/ F4 Numaralı Konya Şer'iyе Sicilindeki Belgelerin Konularına Göre Tasnifi

Konu	1243	1244	1245	1246	1247	1248	Tarih yok	Genel Toplam
Anlaşmazlık	5	4	3	3	4	-	-	19
Görevlendirme	2	1	3	-	1	1	-	8
Alacak	1	2	-	1	3	-	-	7
Vergi tahsili	-	1	5	2	2	1	5	17
Boşanma	-	1	-	1	-	-	-	2
Evlenme	1	2	-	1	-	-	-	4
İbra	2	2	-	-	1	-	-	5
Nafaka	2	3	6	3	5	6	-	25
Vasi	3	4	9	6	11	-	-	33
Miras	3	2	6	4	2	-	-	17
Tenbih	1	-	2	3	1	1	-	8
Tayin	5	2	3	1	2	-	-	13
Vakıf	2	1	1	2	1	-	-	7
Tamir	-	-	-	2	5	3	-	10
Emanet	3	1	2	5	-	-	1	12
Din Değiştirme	1	-	-	1	2	-	-	4
Askeri	4	5	1	2	4	1	-	16
Satış	3	1	-	1	-	-	-	5
Borç	1	2	-	3	-	1	-	7
Genel Toplam	39	34	41	41	44	14	6	219

Tablodan da anlaşılacağı üzere çoğunlu mahkeme kayıtlarından ibaret olan 74/F4 Numaralı Sicil konularına göre incelendiğinde kayıtların vasi tayini, nafaka ve anlaşmazlık konularında yoğunlaştığı görülmektedir.

5. Merkezdten Gönderilen Belgeler

74/F4 numaralı defter 239 sayfadan oluşmaktadır. Bunun ilk 66 sayfasını “zabıtlar” kısmı oluştururken 66. sayfadan 239. sayfaya kadar merkezden gönderilen ferman ve berat “suretler”ini içermektedir.

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

Defterin suretler kısmının öncelikle kapsadığı yıllara göre sayısal değerini verecek olursak aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere H. 1243 yılına ait 34, H. 1244 yılına ait 56, H. 1245 yılına ait 69, H. 1246 yılına ait 48, H. 1247 yılına ait 42, H. 1248 yılına ait 3 belgenin sureti bulunmaktadır. 10 Belgenin tarihine rastlanılmamıştır.

Tablo 5. 74/F4 No'lu Konya Şer'îye Sicilinde Bulunan Suretlerin Yıllara Göre Dağılımı

	H.yıl							
TÜR	1243	1244	1245	1246	1247	1248	Tarih yok	Genel Toplam
BERAT	1	3	9	6	2		1	22
BUYRULDU	8	2	4	3	2			19
FERMAN	18	44	41	34	31		4	172
HATT-I HÜMAYUN	1	2		1				4
KAYIT	6	2	9	2	4	2	4	29
MARUZ			1		1			2
MEKTUP			1				1	2
NAME				1				1
TENBİHNAME			1	1		1		3
TEZKİRE		3	3		2			8
GENEL TOPLAM	34	56	69	48	42	3	10	262

Tablo 5.de gösterilen verilerden de anlaşılacağı üzere, merkezden gelen belgelerin büyük bir kısmını fermanlar oluşturmaktadır. Fermanların konularında önceliği bu yıllar savaş yılları olması nedeniyle asker toplama ve sefere katılma konuları almaktadır. Bunu iç karışıklıkların önlenmesi ve isyanların bastırılması için alınacak önlemleri içeren fermanlar izlemektedir. Konuların geneline bakıldığında bunları; asker toplama, isyankârların sürgün edilmesi, savaşlarda yaralananlara verilen tekaüdlük belgesi, tayin belgeleri, tenbihnameler, mektuplar, vergi toplanmasına dair başlıkları taşıyan emirnameler takip etmektedir.

Suretlerin genelinde merkezden ya da makamdan çıkış tarihiyle eyalete ya da kazaya ulaştığı tarih olarak iki tarih bulunmaktadır. Araştırmamızda belgenin merkezden ya da makamdan çıkış tarihi belgenin tarihi olarak kullanılmıştır. Tarihlerin süreleri incelendiğinde beratlarla göre fermanların daha hızlı bir şekilde ulaştığı görülmektedir. En hızlı giden emir ise, hacıların yani “surre alayının” güvenli bir şekilde Şam'a ulaşması için Karaman valisinin, yol üzerindeki kadı, naib, iş erleri ve yeniçerilerin uyarılmasını içeren emirlerdir.¹Buna göre Osmanlı Devletinin hacılara ve haremeyn halkına gönderilen surre alayının güvenliğine çok önem verdiği anlaşılmaktadır. İncelediğimiz defterin savaş döneminde tutulmuş olmasından dolayı alınan askeri kararlarında merkezden çıkarak, kazaya ulaşması arasındaki zaman en az bir ay'dır.

¹ 74/F4 numaralı Konya Şer'îye Sicili, s.199-2, 161

I. BÖLÜM İDARİ KONULAR

19.Yüzyıl Konya'sı hem bir sancak merkezi hem de kaza merkezi olarak Osmanlı idari-askeri ve idari-adli teşkilat yapısının tipik bir örneğini sergilemektedir. Bilindiği gibi bu yapının en küçük birimini dirlikler oluşturmakta, Eyaletler sancaklara, sancaklar kazalara ve kazalarda dirliklere ayrılmakta idi.² Konya'da da yönetim yapısı bu şekilde en alt birimden en üst birime kadar sistematik bir şekilde işlemektedir.

1. Yönetim

19. y.y.da Karaman Eyaletinin mülki yöneticileri; beylerbeyi, sancaklardaki mutasarrıflar ile kazalardaki mütesellimler den oluşmaktaydı.

1827- 1833 yıllarını kapsayan 74/F4 numaralı Konya şer'iyeye sicili II. Mahmud dönemine tekabül etmektedir. Sancakların büyük çoğunluğu Mukataat Hazinesine bağlıydı. Örneğin; 21 Rebiülevvel 1247 (30 Ağustos 1831) tarihli; Karaman valisi, Aksaray ve Akşehir sancakları mutasarrıfı Ali Paşa, Kayseri sancağı mutasarrıfı Osman Sabri, Kastamonu sancağı mutasarrıfı Mehmed Emin ve Bolu sancağı mutasarrıfı Elhac Mustafa, bu sancaklardaki kadılar, naibler, kapıcıbaşlar, ayanlar ve diğer yetkililere hitaben yazılmış olan fermana göre Kastamonu, Bolu, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Beğşehir, Konya, Akşehir ve Aksaray sancaklarındaki zeamet ve tımar tahsili defterlere kaydedilecek. Ve buralardan tahsil edilecek akçeler Mukataat hazinesine teslim edilecekti.³ Bazı sancaklar ise 1832 yılında Mansure Hazinesine bağlanmış ve mütesellimler de o hazinece atanmışlardı.⁴ Önemli beylerbeyliklere vezirlerden tayin yapıldığı da olurdu. 74/F4 no'lu sicilde Karaman eyaletindeki beylerbeyilerin aynı zamanda vezir ünvanını taşıdıkları da görülür.

a. Beylerbeyi

Birkaç sancağın birleştirilmesiyle meydana gelen idari birime beylerbeylik veya eyalet deniliyordu. Osmanlı devlet teşkilatının en büyük idari birimlerinden olan eyaletlerin idaresi beylerbeyi denilen yüksek rütbeli devlet memurlarına verilirdi. Bunlara miri miran da denilirdi. Beylerbeyiler özellikle mülkiyet ve askeri idareden sorumluydular. Belgelerin genelinde vezir ve beylerbeyi rütbesi daha sonra diğer memurluklar derecelerine göre yazılmıştır. Örneğin; isyancılar konusunda ya da vergilerde yapılan usulsüzlüklerde, askeri konularda kısacası devleti ilgilendiren her konuda devletin ilk muhatab olduğu makam başta beylerbeyi olmak üzere, bir bölgenin en yetkili amirleridir.

²Geniş bilgi için bakınız, Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2003, s. 156

³ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 222

⁴ Musa Çadırcı, " II. Mahmud Dönemin de Mütesellimlik Kurumu", *AÜDTCF D. C.2* Ankara 1970, s.289

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

b. Mutasarrıf ve Mütesellimler

Mutasarrıf, bir sancağın en büyük idari amiridir. Sancakların başında bulunan memurlara unvan olarak kullanılan bir tabiridir. Eyalet valisinin veya birkaç sancağı tasarruf eden mutasarrıfların bütün sancakları tek başlarına yönetmeleri imkânsızdı. Bu nedenle görev yerlerine mütesellimleri gönderirlerdi. Mütesellimler kapı halkından ve güvenilir kişilerden seçilirdi. Ancak atamanın kesinlik kazanması için mutlaka padişahın onaylaması gerekiyordu. Örneğin; Recep 1243 (Ocak 1828) tarihli belgede Abdulahad Efendizade'ye Konya, Lâdik, Saideli, Karabınar kazalarında kaymakamlık görevi verilmiştir. Padişah onayını bildirirken bu vesile ile kaymakama görevini hatırlatmakta, adaletli olmasını, halka zulüm etmemesini, halkın ırz ve namusunu padişah adına korumasını istemiştir.⁵23 Recep 1244 (29 Ocak 1829) da ise Abdulahad Efendinin Konya, Lâdik, Saideli ve Karabınar kazalarına kaymakam olarak atandığı tekrar bildirilmiştir. Buna göre yılda bir yapılan atamanın padişah tarafından tekrar onaylandığını görüyoruz.

2. Tayinler

19. y.y. da Osmanlı Devletinde dönemin zor şartlarından dolayı sürekli görevli değiştirilirdi. Valilerin görevi genel itibariyle üç yıldır. Ancak 74/F4 numaralı defterdeki kayıtlara göre neredeyse her yıl vali değiştirilmiştir.⁶ Mütesellimlerin de görevi genelde bir yıldır. Konya'da birkaç yıl üst üste Mütesellimlik görevini yapanlar belgelerde görülmektedir. Böyle bir durumda görevinin yenilediğine dair belge gönderilmiştir.⁷ Belgelerde görevi bildirilirken, halka adaletli davranması, haksız yere para toplamaması gibi tenbihlerde de bulunulmuştur. Örneğin 11 Cemaziyelahir 1247 (17 Kasım 1831) tarihli belgede Kapıcıbaşılardan Süleyman Bey, padişah tarafından mütesellim olarak görevlendirilmiş ve kendisine reayay adaletli davranması, asayiş sağlama, haksız para toplamaması gibi tenbihlerde bulunmuştur.⁸ 1243(1827) tarihli belge de ise öncelikle mehterbaşılık hakkında bilgi verilmiştir. Tüm kazalara mehterbaşı atandığı, maaş ve tarihinin ise Saray-ı Hümayun tarafından yapıldığı açıklandıktan sonra Tahtacıade Ali, Darende kazasından, Konya kazasına mehterbaşı olarak atanmıştır.⁹

3. Vergi Toplama

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısının temelini reayadan toplanan vergiler oluşturmaktadır. Vergilerin toplanması, usulsüzlüklerin giderilmesi gibi konularda devlet yöneticileri görevlidirler. Merkezden gönderilen emirnamelerde başta vezir, vali olmak üzere, mütesellimler, kadılar ve tüm memurlar, vergileri toplayan memurlara gerekli kolaylıkların gösterilmesi

⁵ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 10/2

⁶ 74/F4 Numaralı KŞS, s.190

⁷ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 24

⁸ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 78

⁹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.14/3

konusunda sorumlu tutulmaktadır. 74/ F4 Numaralı Şer'îye sicilinde şer'î, örfî vergiler ve ticari vergiler hakkında belgeler bulunmaktadır. Örneğin; 16 Şaban 1245 (10 Şubat 1830) tarihli belgede, Konya Sancağı ve bağlı kazalarda 169 haneden cizye vergisinin toplanması konusunda bilgi verilmiştir. Konya cizyedarı Seyid Ali Efendi her haneden 30 akçe ve alınan her 110 akçeden 1 esedi gurusu hazine-i amire için alacaktı. Ayrıca mühürlü ve nişanlı olan deftere tüm kayıtları tutacaktı. Vergileri toplarken de halktan fazla para almaması ve zulmetmemesi konusunda da uyarılmıştır.¹⁰

13 Zilkade 1245 (6 Mayıs 1830) belgeden anlaşıldığına göre İzmir'den Anadolu'ya nakil olunan kök boya, Aydın Sancağından gelen kuru incir, İzmir İhtisabı tezkiresine göre resm kantarında tartıldıktan sonra vergisini vererek ticareti yapılabildi. Ancak bu ürünleri gayrimüslim taifesinden komisyoncuların pazarlarken iki kat daha pahalı sattıkları hatta vergilerini vermedikleri öğrenilmiştir. Ticaret yapacakların 3'er guruş resm kantar vergisini vermeleri ve ihtisab memuru tarafından verilmiş mühürlü tezkiresi bulunması şartı getirilmiştir. Gerekli belgeleri olmayanlarında ticaret yapmaları yasaklanmıştır Konya, Niğde, Aksaray, Akşehir, Beğşehir, Kırşehir sancaklarında ve bağlı kazalarında da bu hususa dikkat edilmesi istenmiştir.¹¹ 17 Şaban 1245 (11 Şubat 1830) tarihli belgede ise Karaman Sancağına bağlı kazalardaki ağnam vergilerinin, kasap başı tarafından toplanıp, hazineye teslim edilmesi istenmiştir.¹²

11 Rebiülevvel 1244 (21 Eylül 1828) de ise Karaman Sancağındaki 2 bin baş koyunun her biri için 5'er guruştan 10 bin guruş ve görevliler içinde 25'er para toplanacaktı. Halktan toplam 11 bin guruş tahsil edilecekti.¹³

4. Delil Zümresi

Hafif süvari askerlerinden oluşan, yol göstericilikle, kılavuzlukla görevli bir sınıftır. Korkusuz oldukları için, deli adını almışlardır. Toplum içinde küçük isyanları bastırmakta görevlidirler. Bu teşkilat ilk önce Rumeli'de kurulmuş daha sonra genişleyerek Anadolu'da ki vezir ve beylerbeyilerin hiyamesinde'de oluşturulmuştur.¹⁴

Ancak 19.yüzyıla gelindiğinde bu sınıf içerisinde bozulmalar olduğunu görmekteyiz.¹⁵ Şaban 1245(9 Şubat 1830) tarihli belgede önceden devlete yararlıkları çok olan delil zümresinde ki bazı kötü niyetli kişiler devletin iç işlerine müdahalede bulunmuşlardır. Toplumun huzurunu bozup, fakir insanlara zulmettikleri görülmüştür. Islahları mümkün olmayan bu zümredeliklerin delil kalpağını çıkararak ırz ve edepleriyle vilayetlerinde ziraat ve çiftçilikle uğraşmaları istenmiştir. Ziraatle uğraşmak yerine fesatlığa devam edecek olan olursa da

¹⁰74/F4 Numaralı KŞS, s. 175

¹¹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.153

¹² 74/F4 Numaralı KŞS, s.163

¹³ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 85-2

¹⁴ Pakalın, *a.g.e.*, C I, s. 422

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

bulunduğu bölgeden sürülüp, gerekli cezalara çarptırılacakları bildirilmiştir.¹⁵ Zilhicce ayında gönderilen fermada ise Karaman valisi Ahmed Paşa'ya, itaatsiz olan delil zümresi için gerekeni yapması emredilmiştir.¹⁶

5. Sürgünler

Devlete karşı itaatsizlik ya da mesleğini kötüye kullanma gibi durumlarda ceza olarak "sürgüne gönderme" cezası verilirdi. Devletin sürgün politikası genelde siyasal ve toplumsal karışıklıklar, ya da bazen belirli bir bölgedeki nüfus baskısı gibi etmenlerde önemli rol oynamıştır.¹⁷ 74/F4 numaralı defterde 15 adet sürgün davasına rastlanmıştır. Ve bu kayıtların genelinde çevre sancaklardaki ve kazalardaki suçluların Konya'ya sürgün edildiği görülmüştür. Davaların genelinde sürgün edilen kişiler devlet memurudur. Görevi kötüye kullanma, devlete karşı gelme gibi sebeplerle cezalandırılmışlardır. Örneğin; 25 Muharrem 1245(27 Temmuz 1829) tarihli belgede Hamid Sancağına bağlı Isparta Kazası ahalisinden olan Hacı Emin kendi halinde olmayıp, devletin işlerinin gecikmesini sağlamış, usulsüz davranışlarda bulunmuştur. Hamid Sancağı mütesellimi Hasan Hakkı Efendi bu durumu merkeze haber vermiştir. Gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra suçlunun çavuş nezaretinde Konya ya sürülmesine karar verilmiştir. 1245 (1830) tarihli başka bir belge de ise Tersane-i Amire'de görevli Mir Mehmed'in başkâtibi Şemseddin hilaf-ı rıza harekete cesaretlenmiştir. Çavuş eşliğinde Adana'ya sürülmesine karar verilmiştir. Ancak Adana tarafının uygunsuz olması nedeniyle, Niğde'de bekletilen suçlu Konya'ya sürülmüştür.¹⁸

25 Rebiulahir 1245 (24 Ekim 1829) de ise Kırşehir sancağından Ömer nam şahsın memuriyette olduğu görevde usulsüzlük yapıp, haraç aldığı tespit edilmiştir. Ve Konya'ya sürgün edilmesine karar verilmiştir.¹⁹

Sürgün edilme kayıtlarında, suçlunun her zaman bir çavuş eşliğinde sürgün yerine gönderildiği görülmektedir. Kayıtlarda sürgün cezasının kaç yıl olacağına dair bilgi yoktur.

11 Şaban 1245 (5 Şubat 1830) tarihinde Bor Kazası sakinlerinden Mağrip oğlu Ahmed yaptığı usulsüz işlerden dolayı Konya'ya sürülmüştür. Konya mütesellimi Mehmed Emin'in terbiyesine verilmiştir.²⁰

Sürgüne gönderme cezasının bazı durumlarda kaldırıldığı da gene belgelerde görülmektedir. Örneğin; 25 Zilkade 1245 (18 Mayıs 1830) de Hamid Sancağına bağlı Isparta Kazası ahalisinden Hacı Emin adlı kişi usulsüz hareketler yaptığı iddiasıyla Konya'ya sürülmüştür. Ancak kendine iftira edildiğini kanıtlamayı başarıncaya geri dönmesine müsaade edilmiştir.²¹

¹⁵74/F4 Numaralı KŞS, s.165, 173

¹⁶ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 181

¹⁷ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren yay. C.1, s.68

¹⁸ 74/F4 Numaralı KŞS, s.150-2

¹⁹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.154

²⁰ 74/F4 Numaralı KŞS, s.160

²¹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.154-2

19 Şaban 1245 (13 Şubat 1830) de Karamürsel Kazası ahaliilerinden Hüseyin ve Hamid yaptıkları usulsüz işlerden dolayı Konya'ya sürülmüşlerdir. Çok fakir ve suçsuz olduklarını savunan sanıklar bir daha devlete karşı hareket ederlerse çok ağır cezaya çarptırılacakları şartıyla sürgün cezaları kaldırılmıştır.²²

6. İsyandar

Osmanlı Devleti içerisinde isyanlar çıkmasının sebepleri isyan eden gruplara göre değişmektedir. Örneğin; 7 Safer 1246 (28 Temmuz 1830) tarihli belgede Anadolu'daki esirlerin isyan ettiği görülmektedir. İsyandar etme sebepleri ise kendi ülkelerine gitmek istemeleridir. Merkezden gönderilen fermana İslamiyeti seçen esirlere dokunulmayacağı, gayrimüslim esirlerin ise azad ettirilerek, bir miktar harçlıkta verilerek, ülkelerine gönderilmesi istenmiştir.²³ 10 Safer 1245 (11 Ağustos 1829) tarihli belge de ise şark ordusundaki askerlerin firar ettiği anlatılmaktadır. Bu firarların durdurulması için vezir Mehmed Emin Paşa görevlendirilmiştir.²⁴ Devletin düzenini bozarak askeriye içindeki bu firarlara karşı önlem almak amacıyla reyanın tezkiresiz yolculuk yapması yasaklanmıştır. Bir mahalden başka bir mahalle mühürlü tezkiresi olmayan kişilerin gitmesine izin verilmeyecekti. Böylece taşradan dersaadete geliş gidişler kontrol altında tutulacaktı. Tezkirenin süresi 3 ay olacaktı ve sahte tezkire düzenleyenlere ya da tezkiresizlere hapis cezası verilecekti.²⁵

a. Mora İsyanı

Mora Yarımadasında yaşayan Yunanlıların Osmanlı Devleti'ne karşı giriştikleri isyandır. Bu isyan Osmanlı Devleti tarafından bastırılmış olmasına karşılık, Avrupa devletlerinin Osmanlı Devletinin iç işlerine karışması sonucunda Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasına neden olmuştur. Böylece Osmanlı Devleti'nde ilk kez bir millet bir isyan sonrasında bağımsızlığını kazanmış ve bu durum Osmanlı'daki diğer ulusları da etkileyecek ve Osmanlı Devleti'nin parçalanması hızlanacaktır²⁶. Bu konuda önemli bilgiler içeren bir ferman suretine rastlanmaktadır. Karaman valisi, Akşehir, Aksaray sancakları mutasarrıfı, vezir Emin Paşaya Konya sancağındaki ve diğer kazalardaki kadıllara, naiblere, ayanlara ve diğer tüm görevlilere hitaben yazılmış olan Cemaziyelahir 1243 (Aralık 1827) tarihli bu fermanan anlaşıldığına göre İngiltere, Fransa ve Rusya gayrimüslim reayadan olan Rum milleti ile anlaşma yapmışlar ve bu millete ayrıcalıklar tanınması konusunda devletlerin elçileri talepte bulunmuşlardır. Padişah elçilere, İslam milletine dokunan şartların kabul olmayacağını bildirmiştir. Elçiler padişahı ikna etmeyi başaramayınca gitmişlerdir. Elçilerin tavırlarından harp ilan edeceklerini anlayan padişah, Akdeniz de bulunan adalarda ve Kıbrıs adasında savaş için gemiler hazırlamasını

²² 74/F4 Numaralı KŞS, s.162

²³ 74/F4 Numaralı KŞS, s.184-2

²⁴ 74/F4 Numaralı KŞS, s149, 172

²⁵ 74/F4 Numaralı KŞS, s.172

²⁶ .Geniş bilgi için Bakınız; *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi*, BOA Yayınları; Ankara, 1996.

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

Kıbrıs muhassını Ruhi Ali'ye tenbih etmiştir. Konya sancağını ve çevresini de savaşa hazırlıklı olunması konusunda uyarmıştır.²⁷

1829 yılında Yunanlılar bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Ancak Mora da kalan Türklerin azınlık problemleri ortaya çıkmıştır. 21 Safer 1245 (22 Ağustos 1829) tarihinde Mora eyaletinden olan 164 nefer, suyuna ve havasına alıştıkları Konya'ya yerleşmek istemişlerdir. Bunlarda 40 nefer çeşitli sebeplerden dolayı ayrılmıştır. Geriye kalan 124 nefer Konya sancağının uygun görülen kazalarına dağıtılmışlardır. Konya sancağı mütesellimi Nazif Ağadan her ay bu neferlere 1000 guruşu maaş olarak dağıtması istenmiştir. 1245 (1829) senesinde altı ayda 6000 guruş şöyle taksim edilmiştir. Konya, 9756 guruş, Larende,1280 guruş, Gaferyad, 300 guruş Ereğli, 76 guruş Aladağ, 752 guruş, Balaganda, 30 guruş, Saideli,300 guruş, Belviran, 300 guruş, İnsuyu,120 guruş.²⁸

b. Mehmed Ali Paşa İsyanı

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Mısır'da güçlü bir yönetim, ekonomi, ordu ve donanma oluşturmuştur. Mora İsyanı'nın bastırılmasında yardım istenince, Mora ve Girit valiliğini istemiş fakat Edirne antlaşmasıyla Mora'da Yunanistan kurulunca, Mora'ya karşılık Suriye valiliğini istemiştir. II. Mahmut Girit'i vermekle beraber Suriye valiliğini vermemiş, bunun üzerine Mehmet Ali Paşa isyan etmiştir. Oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mısır ordusu Suriye'yi ele geçirmiş, Osmanlı ordusunu Adana ve Konya'da mağlup ederek Kütahya'ya kadar ilerlemiştir. İstanbul tehlikeye girince II. Mahmut Rusya'dan yardım istemek zorunda kalmıştır. Rus donanma ve ordusu İstanbul önlerine gelince bu durumdan İngiltere ve Fransa rahatsız olmuştur. Onların müdahalesi ile sorun uluslar arası bir hal almış ve Kütahya Antlaşmasıyla belli bir süre için çözüme kavuşturulmuştur²⁹. Mehmed Ali Paşa isyanı da bazı suretlerde anlatılmıştır.

Örneğin 2 Zilhicce 1247(3 Mayıs 1832) tarihli fermanla anlatılan Mehmed Ali Paşa isyanının özeti şu şekildedir; Mısır valisi Mehmet Ali Paşa devlete ihanet etmiş ve herkesi devlete karşı kışkırtmaya çalışmıştır. Sayda valisi Abdullah Paşayla birlik olmak istemiştir. Ancak Abdullah Paşa sadakati elde bırakmayarak teklifi reddetmiştir Bunun üzerine Mehmed Ali Paşanın oğlu İbrahim Paşa, karadan ve denizden Sayda havalisine saldırmıştır. Yafa ve Trablus Şam eyaletlerini istila etmiş, Akka kalesine saldırmıştır. Ne kadar nasihat edilse de uyarılsa da, düzelmemiş ve açıktan açığa devlete isyan etmiştir. Padişah II. Mahmud'da bu isyankârların cezalandırılması için "Sure-i Hucurat ve Sure-i Maide" ayetlerini örnek göstererek fetva istemiştir. Şeyhülislam ve büyük ulemalardan Mevlana esseyid Abdulvahap ve bil cümle sadrazamlar, kazaskerlerde gerekli fetvayı hazırlayarak imzalamışlardır. Padişah, şimdiye kadar halkın rahatını bozmamak için göz yumulduğunu belirterek, bundan sonra Mehmed Ali Paşa ve oğlu İbrahim Paşanın yönetiminde bulunan Mısır, Girit,

²⁷ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 90

²⁸ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 151

²⁹ . Şinasi Altundağ, Kavalalı Mehmet Paşa İsyanı ve Mısır Meselesi 1831-1841, DTCF yayınları, Ankara, 1945.

Cidde ve Habeş eyaletlerinde veziri Hüseyin Paşa'nın gerekli tedbirleri alacağını belirtmiştir. İsyankârlardan, pişman olanların affedileceği, isyanda devam edenlere ise gerekli cezaların verileceği belirtilmiştir. Bu fermanı şerif Anadolu ve Rumeli'nin gerekli mahallelerine duyulduktan sonra gerekli tedbirlerin alınması sağlanmıştır.³⁰

Başka bir belgede ise 1247(1832)'de Anadolu'da serdarı ekrem olan Hüseyin Paşadan, Mısır valisi Mehmed Ali Paşaya karşı yapılacak muharebe için hazır olması istenmiştir. Vezir Mehmed Paşa, Osman Paşa ve Emin Paşa ise ser askerleri idare için görevlendirilmiştir.³¹

7. Tekâüt Beratı

Memuriyetten çekilme, işten ayrılma anlamına gelen “tekaüt” günümüzde “emeklilik” olarak kullanılmaktadır. Sicilde bulunan tekaütlük beratlarında savaşta yaralanmış ya da hasta olan askerlere maaş bağlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu askerlerin memleketine giderek ziraatle uğraşmalarına yardımcı olunmuştur. Tekâütlük belgesi alan kişi bulunduğu yöre de toplanan vergilerden de muaf tutulmuştur.³² Belgelerde tekaüt verilen askerin hangi askeri gruptan olduğu detaylıca yazılmış, sonra belgenin neden verildiği açıklanmıştır. Yaralıysa neresinden yaralandığı, hasta ise rahatsızlığının ne olduğu gibi ayrıntılara yer verilmiştir. Örneğin; 13 Safer 1246 (3 Ağustos 1830) tarihli belge de Asakir-i Mansure-i Muhammediye alaylarından 3. alayın, 5. taburunun, 4. bölüğünün 8. onbaşının, 3. neferi olan Konyalı İsmail'in muharebede sağ ayağının dört parmağını misket götürmüştür. Sol kolunun pazusuna kurşun isabet etmiş yaralanmıştır. Bu nedenle tekaütlük beratı verilmiştir.²⁰ gurus aylık bağlanmıştır.³³ 27 Muharrem 1246 (18 Temmuz 1830)da Asakir-i Mansure-i Muhammediye alaylarından 11. alayın, 3. taburunun, 2. bölüğünden, 6. onbaşının 7. neferi Konyalı Ali'ye tekaütlük beratı verilmiştir.³⁴

Tekaütlük vazifesinin verildiğini açıklayan belgelerde, “... merkurum dini mübin yolunda ve uğru padişahanemde cihad ve gaza etmiş olmak hasebiyle...” cümlesiyle verilmiş amacı kısaca özetlenmiştir. 74/F4 Numaralı sicile göre Konya sancağından sefere çok fazla insanın katıldığını ve bir çoğununda tekaüt beratı almaya hak kazandığını görüyoruz.

II. BÖLÜM

SOSYAL VE KÜLTÜREL KAYITLAR

“Sosyal ve Kültürel Yapı” kavramı birbirinden bağımsız pek çok konuyu içine alan ve buna bağlı olarak sınırları oldukça geniş olan bir anlamı ifade etmektedir. Bu kavramın içerisine nüfus, insan ilişkileri, toplumu ilgilendiren

³⁰ 74/F4 Numaralı KŞS, s.66

³¹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.80

³² 74/F4 Numaralı KŞS, s.170, 171, 172

³³ 74/F4 Numaralı KŞS, s.188

³⁴ 74/F4 Numaralı KŞS, s.184

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

gelenek ve görenekleri evlenme, boşanma, doğum, ölüm, sağlık, okul, cami, mahkeme, çevre v.b. pek çok konu girmektedir.

1. Gayrimüslimler

74/F4 Numaralı Konya Şer'îye Sicili'nde bulunan kayıtlara göre reaya müslim ve gayrimüslim olarak ikiye ayrılmaktadır. Gayrimüslim reayanın anlaşmazlıklarının sicile yansması pek yoğun değildir. Gayrimüslimlerle ilgili mahkemeye yansıyan konular; din değiştirme, anlaşmazlık, miras, satış gibi konulardır.

Zımmi olarak adlandırılan gayrimüslimlerle ilgili davalarda, mahkemenin tarafsızlığını koruduğu ve haklıdan yana karar verdiği görülmektedir. Örneğin; 9 Zilkade 1246 (21 Nisan 1831) tarihli belge de Çiftenerdiban mahallesi sakinlerinden İvan adlı zımminin öldüğü, oğulları ve karısına düşen mallara ise Kirkos adlı zımminin vasi tayin edildiği anlatılmıştır.³⁵

Cemaziyelevvel 1243 (Kasım 1827) tarihli belgede ise Kayseri den gelerek Sille Karyesine yerleşmiş olan gayrimüslim Yuvan, Niğdeli gayrimüslim Mihail'i dava etmiştir. Dava sebebi ise Mihail'in ticaret için gittiği yerlerde değeri düşük akçe kullanıp, kalpazanlık yapmasıdır. Yuvan, 7700 guruş ceza ödemesini talep etmiştir. Mihail ise kendine teslim ettiği yeni akçeleri, değeri düşük akçeyle değiştirdi diye Yuvan'ı suçlamıştır. Dava da yalan ve koğuculuğun yapıldığını anlayan mahkeme, davayı araştırmak üzere Ali Efendi'yi görevlendirmiştir.³⁶

23 Recep 1244 (29 Ocak 1829) tarihli belge de ise Kızılvıranlı Hüseyin Ağa'nın zımmi bir şahıstan 980 guruş alacağı vardır. Ancak zımmi şahıs borcunu inkâr etmiştir. Hüseyin Ağa'da parasının alınması talebinde bulunmuştur.³⁷

21 Zilhicce 1244 (24 Haziran 1829) senesine ait fermada ise Kuyumcu esnafından Semavenoğlu adlı zımmi Nukud Nizamına aykırı hareket ettiği için, Konya'ya sürgün edilmiştir. Yalnız kalan çocukları perişan olmuşlar ve padişah'tan babaları adına af dilemişlerdir. Gönderilen fermada, hareketlerine dikkat etmezse ebedi sürgün edileceği şartıyla tahliyesine karar verilmiştir. Semavenoğlu nam zımmi ise tüm şartları kabul etmiştir.³⁸

Gayrimüslimlerin işledikleri suçlardan dolayı cezalandırıldıkları gibi, gerektiğinde de affedildikleri görülmektedir. Din değiştiren gayrimüslimler hakkında da kayıtlar tutulmuştur. Örneğin; 11 Şevval 1246 (25 Mart 1831) 'da Sudirhemi nahiyesinde yaşayan Nikol adlı zımmi Müslümanlığı kabul etmiş ve adını Mehmet olarak değiştirmiştir.³⁹Yine 1243(1828) tarihli belgede devlet hizmetinde seyis olarak çalışan ve kıpti olan bir şahıs İslamiyeti seçmiş ve adı Halil olarak değiştirilmiştir.⁴⁰

³⁵ 74/F4 Numaralı KŞS, s.47

³⁶ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 7-1

³⁷ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 19-2

³⁸ 74/F4 Numaralı KŞS s. 24-5

³⁹ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 46

⁴⁰ 74/F4 Numaralı KŞS, s.13-1

1247 (1831)'de ise aslen Kahireli ve kıpti olan Halil isimindeki şahsın, Müslümanlığı kabul ettiği ve adını Mehmed olarak değiştirdiği görülmektedir.⁴¹

2. Nafaka Takdiri, Vasi ve Kayyum Tayinleri

Nafaka, aile reisinin bakmakla yükümlü olduğu aile üyelerine verdiği erzak, yiyecek, para gibi nesnelere, boşanma, kaybolma ya da ölüm gibi olaylardan dolayı nafaka verilirdi. Nafaka mahkeme kararıyla verilirdi. İslam hukukunda aciz kimselerin koruma işlerini üstlenen kişiye vasi adı verilir. Vasi olan kimse mahkemeden nafaka talep etme hakkına sahiptir. Vasilik görevi çoğunlukla babanın ölümü üzerine, çocuklarına bakmakla yükümlü olan anneye verilmektedir. Bazen de akrabalarından ya da mahalleden güvenilir bulunan kişilere de vasilik görevi verilmiştir⁴².

1 Recep 1244 (7 Ocak 1829) tarihli belge de Fakihler Mahallesi sakinlerinden olan Osman bin Ömer vefat etmiştir. Mirası küçük kızı Ayşe'ye verilmiştir. Ayşe'nin annesi Emine binti Mustafa Hatun mahkemece vasi olarak tayin edilmiştir. Emine binti Mustafa Hatun çocuğunun bakımı için nafaka ve kisvebaha talep etmiştir. Mahkeme de yedişer para verilmesine karar vermiştir.⁴³

7 Cemaziyelevvel 1244(15 Kasım 1282) tarihli belge de ise Binari Mahallesi sakinlerinden Mehmed bin Mehmed Efendi kaybolmuştur. Bu kişinin durumu belli oluncaya kadar malı ve eşyası, babası ve annesinin gözetimine verilecektir. Vasi olarak da derviş Mehmed tayin edilmiştir.⁴⁴

Vasi tayini de mahkeme tarafından yapılıyordu. Mahkeme vasi tayin edeceği kişinin dindar, ahlaklı, güvenilir olmasına dikkat ederdi. Bakıma muhtaç kişi büyüdüğünde tekrar mahkemeye başvurarak vasisini azledebilirdi.

27 Rebiyülevvel 1244(7 Ekim 1828) tarihli belge de Zincirlikuyu Mahallesi Sarnuç Beldesi cemaatinden olan Mehmed Efendi vefat etmiştir. Mirası küçük oğlu Mustafa ve küçük kızı Hatice'ye kalmıştır. Mirasa vasi olarak Mustafa bin Ömer tayin edilmiştir. Mustafa bin Ömer küçük çocukların bakımı için nafaka ve kisvebaha talep etmiştir. Mahkemede çocuklara ayrı ayrı on'ar para verilmesine karar verilmiştir.⁴⁵

Mahkeme tarafından verilen nafaka miktarı, ölen kişinin bıraktığı mirasa ya da nafaka ödenecek kişilerin sayısına göre tespit edilirdi. Kaybolan kişilerin mallarına, eşyalarına ve paralarına vasi olarak atanan kişilerin, kaybolan kişinin durumu belli oluncaya kadar vasilik görevini yapacakları yani geçici vasi oldukları belgelerde belirtilmiştir.

Örneğin; 3 Zilkade 1244(7 Mayıs 1829) tarihli belge de Dolab Mahallesi sakinlerinden Mustafa bin Osman kaybolmuştur. Bu kişinin durumu belli oluncaya kadar evi kardeşi Ali bin Mustafa'ya emanet edilmiştir.⁴⁶

⁴¹ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 2-5

⁴² Orhan Çeker, Nafaka Kanunu, İstanbul,1985.

⁴³ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 18-4

⁴⁴ 74 /F4Numaralı KŞS s. 18-2

⁴⁵ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 17-4

⁴⁶ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 16-5

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

29 Rebiulahir 1243(19 Kasım 1827) tarihli belge de ise Sudirhemi Nahiyesinin, İnce Karyesinde sakin iken kaybolan İsmail adlı kişinin malları ve eşyası mahkemece emanet alınmıştır. Kaybolan kişinin kardeşinin oğlu Esseyid Ali bin Mehmed ise mirastan payına düşeni mahkemeden talep etmiştir.⁴⁷

1243 (1827)'de Çalkoğlu Mahallesi sakinlerinden Mustafa bin Abdullah vefat etmiştir. Mirası küçük oğluna kalmıştır. Karısı Havva bint-i Ahmed oğluna vekil olarak mahalle muhtarı İsmail'i mahkemenin de onayı ile seçmiştir.⁴⁸

Yine 1243(1827) tarihinde Sarıyakup Mahallesi sakinlerinden Seyyid Mehmed bin Ali, Kahire de vefat etmiştir. Karısı Şerife bint-i Mustafa kocasının mirasından küçük kızlarının bakımı için nafaka ve kisvebaha talep etmiştir. Vefat eden Seyyid Mehmed bin Ali'nin komşusu Çıkrıkçı Mehmed bin Mehmed mirasına vasi olarak atanmıştır. Mahkemenin kararıyla ve vasisinin onayıyla, karısına 8'er para nafaka ve kisvebaha ödenmiştir.⁴⁹Bazen vasi olarak akrabalarında atandığı görülmektedir.

Örneğin; 13 Rebiülevvel 1247(22 Ağustos 1831) tarihinde Fakih Mahallesi sakinlerinden Ahmed bin Ahmed kaybolunca; ahır ve Yaka Yöresi'ndeki bir dönüm tarlasına komşusu ve emmisinin oğlu Süleyman vasi tayin edilmiştir.⁵⁰

Cemazielula 1245(Ekim 1829) tarihinde ise Debbaghane Mahallesi sakinlerinden Musa ve İbrahim kaybolmuştur. Yenimahalle'de oturan anneleri Raziye'de vefat etmiştir. Kaybolanların durumu belli oluncaya kadar, kaybolanları mahkemeye haber veren ve kaybolanlardan birinin karısı olan Fatma binti İbrahim tüm mallara vasi tayin edilmiştir.⁵¹

7 Şevval 1244(12 Nisan 1829) tarihinde Ulurmak Mahallesi sakinlerinden Osman bin Ömer kaybolmuştur. Bu kişinin durumu belli oluncaya kadar mal ve eşyasını kız kardeşi Şerife emanet olarak almak istemiştir. Ancak Osman bin Ömer'in mal ve eşyaları mahkeme tarafından karısı Fatma bint-i İsmail'e verilmiştir.⁵²

25 Zilkade 1243(8 Haziran 1828) tarihinde ise Piri Paşa Mahallesi'nde yaşayan gayrimüslimlerden olan Agop Veled Kirkor ve Çiftenerdiban Mahallesi sakinlerinden Hacı Artın Veled Buğus adlı kişiler akrabaları Veled Buğus'a vekil olmak istemişlerdir. Akraba olduklarını kanıtlamak amacıyla da baba ve dedelerinin isimlerini saymışlardır. Mahkeme bunu gereksiz görmüş, yemin dahi ettirmeyip, taleplerini reddetmiştir.⁵³

12 Şaban 1245(6 Şubat 1830) tarihinde Pınari Mahallesi sakinlerinden Ali kaybolmuştur. Ali'nin mal ve eşyalarını Saraylızade Abdurrahman bin Mustafa zabtedmiştir. Ancak Saraylızade Abdurrahman bin Mustafa'nın ölümü üzerine kayıp kişinin mal ve eşyaları Hüseyin bin Veli'ye emanet edilmiştir.⁵⁴

⁴⁷ 74 /F4Numaralı KŞS, s. 5-1

⁴⁸ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 15-3

⁴⁹ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 12-1

⁵⁰ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 55

⁵¹ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 31-2

⁵² 74/F4 Numaralı KŞS, s. 20-3

⁵³ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 15-2

⁵⁴ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 29-2

Vasılık görevini üstlenen kişilerin bazen de vâsî olduğu kişinin rızası üzerine malları satın parasını teslim ettiği de görülür. Örneğin;1243 (1827) tarihli belge de Ilgın Kasabasına bağlı Tatlar Derbendi sakinlerinden Ahmed Ağa bin Osman'ın vefatı üzerine mirası karısı Raziye, anası Emine, oğlu Mustafa ve kızı Şerife'ye pay edilmiştir. Raziye, Emine ve Şerife köylerinden halim Usta, Halil Efendi, hasan Efendi ve Hüseyin'i vekil olarak seçmişlerdir. Vekillerinin aracılığıyla paylarına düşen tarlaları, 400 guruş ve 700 guruşa satılmıştır.⁵⁵

1243(1827) de ise aslen Harput Kazasının Hüseyinli karyesinden olan Mustafa adlı kişi, Konya'nın Atbazarı mevkiinde bulunan kahveci İsmail'in kahvesinde ölmüştür. Ölen kişinin 537 guruşu ve üzerindeki eşyalarını varislerine dağıtmak üzere bin başı İbiş Ağa, Karaman valisi Emin Paşa tarafından görevlendirilmiştir.⁵⁶Bu örnekte anlaşıldığı gibi devlet sahihsiz kimselere de sahip çıkarak, vasi tayin ederek miras taksiminin düzenli yapılmasını sağlıyordu.

Bazı miras davalarında ise, varis bulunmadığından mirasın paylaşımını devlet yapmaktadır. Örneğin; 25 Safer 1246 (15 Ağustos 1830) tarihli belgede sadrazam mektupçusu Mehmed Sabık bildirir. Konya sakinlerinden Hacı Mehmed vefat etmiştir. Çocuğu olmadığı için 110 bin guruşluk akçesi ve eşyasından, zevcesinin payı verildikten sonra geri kalan miktar tespit edilip darsaadete haber verilir. Padişahın emriyle eşya ve malı zevcesi konuşturularak yeni baştan tespit edilir. 57100 guruşluk mirasın üçte biri olan 18210 guruşu hayır işlerine harcanmıştır. Zevcesinin yanı sıra amcasının kızı da mirastan pay talep edince bir miktar verilmiştir. Kayıtları tutan mübaşir hizmet ücreti almamıştır. Tutulan kayıtlar darsaadete bildirilecekti.

3. Boşanma ve İddet

74/F4 Numaralı Konya Şer'îye Siciline göre, Konya toplumunda boşanmaların çok olduğu söylenemez. Karısını boşayan erkek nafaka bedelini ödemek zorundadır. 21 Recep 1246(5 Ocak 1831) tarihli belge de Fahrunnisa Mahallesi sakinlerinden Ayşe binti Süleyman, Mahmud bin Hafız Ali ile aralarında evlilik olmadığından 30 guruş mehir ve 20 guruş nafaka ve bakmakla yükümlü olduğu küçük oğulları Ali'nin nafaka ve kisvebahası olmak üzere hakkı olan tüm parayı aldığını beyan etmiştir. Kocası da Ayşe binti Süleyman'ı tastiklemiştir.⁵⁷ Boşanan kadın başka bir erkekle evlenme hakkına sahipti.

15 Muharrem 1246 (6 Temmuz 1830)'da Piri Mehmed Paşa Mahallesi'nde yaşayan Emine binti İbrahim nam hatun, eşinden boşanmış ve 8 ay boyunca nafakasına da almıştır. Mahkeme'ye Mustafa bin Hacı Mahmud adlı kişiyle tekrar evlenmek istediğini bildirmiştir. Şahitlerinde dinlenmesi sonucu evlenmesine ruhsat verilmiştir.⁵⁸

⁵⁵ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 14-2

⁵⁶ 74/F4 Numaralı KŞS, s.11/1

⁵⁷ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 40-3

⁵⁸ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 40-2

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

4. Nikâh

Şer'îye Sicillerinde boşanmalar kaydedildiği gibi nikâhlar da kaydedilmiştir. Nikâh'ın yapılabilmesi için iki tarafında rızasının olması gerekti. Ve erkek kadına mehir vermek zorundadır. Mehir, evlilik sırasında erkek tarafından bizzat kıza verilen para'ya denir. Özellikle dul kadınlar ikinci bir evlilik yapacakları zaman mutlaka mahkemeye bildirirlerdi.

1243(1827)'de Balagan'da mahallinde yaşayan Fatma binti Hasan isimindeki dul kadın, 15 guruş alarak İbrahim bin Hüseyin'e nikâh olmuştur.⁵⁹

15 Şaban 1245(9 Şubat 1830) tarihli belge de ise Sarınc Mahallesi'nden Elhac Ali, Sarı Hasan Mahallesi'nden Sakine binti Hacı Osman'ı nikâh altına almak istemiştir. Mahallenin mali avarızına 20 guruş vakfetmesi karşılığında evlilik yapılmıştır.⁶⁰

5. Gasp ve Hırsızlık

Osmanlı Devletinde toplumun genel yapısında hırsızlık ve gasp affedilemez suçlardandı. Bu hatayı yapanlar toplum tarafından dışlandıkları gibi, mahkeme tarafından gerekli cezaya da çarptırılırlardı.

21 Cemaziyelahir 1245(18 Aralık 1829) tarihli belge de Şeyh Ahmed Mahallesi sakinleri, Bozkırlı Fatma ve Zeynep Hatunlardan şikâyetçi olmuşlardır. Mahalle sakinleri bu iki kadının mal ve ırzlarını korumayıp hırsızlık yaptıklarını, mahalleli tarafından uyarılmalarına rağmen hırsızlığa devam ettiklerini bildirmişlerdir. Mahalle sakinlerinin talebi üzerine, mahkeme bu iki kadını cezalandırmış ve başka bir mahalleye taşınmalarına karar vermiştir.⁶¹Bu örnekten de anlaşıldığı üzere hırsız kadınları mahalleli toplu halde şikâyet etmiştir. Ve hırsızlarla aynı ortamda yaşamak istemediklerini mahkemeye bildirmişlerdir.

1243(1827) tarihli belge de ise Kara Yahya Köyü ahalisinden olan Hüseyin adlı kişiyi ailesi kayboldu zannetmiştir. Ancak bu kişinin Konya'da Piri Paşa Mahallesinde vefat ettiği anlaşılmıştır. Vefat ederken de mahalle sakinlerinden Celil bin Abdul'un yanında bulunduğu ve Hüseyin'in üzerinde bulunan parasını, eşyalarına gasp ettiği araştırma sonucu bulunmuştur. Hüseyin'in kız kardeşi, kardeşinin parasını eşyasını almak için mahkemeye başvurmuştur. Ve mahalle sakinlerinden Derviş Şeyhoğlu'nun kefil olmasıyla Celil bin Abdul aldıklarını iade etmiştir.⁶²

8 Zilkade 1243(22 Mayıs 1828)'de Civar Mahallesinde oturan Şerife binti Elhac Süleyman isimli kadın, Kuşkondu Mahallesi sakinlerinden Hüseyin bin Elhac Abdullah'a kendini beslemesi, görüp gözetmesi karşılığında yeni kumaş, 2 adet yastık, 1 adet yorgan ile Mustafa adlı kişiden alacağı 608 guruşu vermiştir.

⁵⁹ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 9-3

⁶⁰ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 28-3

⁶¹ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 28-1

⁶² 74/F4 Numaralı KŞS, s.12-2

Ancak Hüseyin bin Elhac Süleyman'ın mallarını gasp etmiştir. Mahkemeye başvuran kadının eşyalarının ve parasının teslim edilmesine karar verilmiştir.⁶³

6. Borç ve Kefalet

Mahkeme kayıtlarında, genellikle alacaklıların son çare olarak mahkeme aracılığıyla haklarını aradıkları görülmektedir. Örneğin; 23 Recep 1244(29 Ocak 1829) tarihli belge de Kızılviranlı Hüseyin Ağa'nın, zımî bir şahıstan 980 guruş alacağı vardır. Ancak zimmî şahıs borcunu inkâr edince, Hüseyin Ağa'da son çare olarak mahkemeye başvurmuş; parasının alınması talebinde bulunmuştur.⁶⁴

1243(1827)'de ise Ahmed Fakih Mahallesi sakinlerinden Mehmed Ağa'ya, mahalle sakinlerinden olan Musa bin Osman'ın 100 guruş ve değeri 294 guruş olan bir beygir borcu vardır. Akşehir sancağında bulunan Ali Efendi'nin de 60 guruş borcu vardır. Mehmed Ağa toplam 454 guruş olan alacaklarının mahkeme tarafından alıverilmesini istemiştir. Ancak Musa bin Osman borcunun bulunduğunu inkar etmiştir. Musa bin Osman'ın inkârı mahkemece kabul edilmemiştir.⁶⁵

Bazı davalar da ise borçlu ve alacaklı kendi aralarında anlaşmıştı. Borcun ödendiğini mahkemeye teyid ettirirlerdi. Örneğin 13 Şevval 1244(18 Nisan 1829) tarihli belge de Konya esnaflarından Mehmed bin Seyyid Ahmed, Mahmud, Abdulkadir bin Abdussamed, Nurullah Hacı İshak ve Ali bin Mehmed adlı kişilere, Osman bin Ali'nin dört yıl içerisinde 7460 guruş borcu birikmiştir. Bu kadar çok parayı ödemeyeceğini belirten borçlu ile alacaklılar aralarında anlaşmışlardır. Ve borçlu Osman bin Ali'nin 2000 guruş ödemesine karar vermişlerdir. Osman bin Ali'nin belirtilen miktarda ki parayı ödediği mahkemece onaylanmıştır.⁶⁶

Kefalet ise bir paranın ödenmesine kefil olunmasıdır.13 Recep 1244(19 Ocak 1829) tarihli belge Konya' da ki Dergâh-ı Ali'nin kapıcı başlıkların dan Seyyid Mehmed Haşim Ağa'nın, Seyyid Mustafa Bey'e 15 bin guruş olan borcu, kefil olan ağası tarafından ödenmiştir. Alacaklı kişi, kâtipler huzurunda parayı aldığını onaylamıştır. Bu olayın şahitleri ise; Kaymakam Seyyid Abdulahad, Çamaşırçı Ağası Abdurrahman Ağa ve şehir emini Mehmed Ağa'dır.⁶⁷

27 Recep 1243 (13 Şubat 1828)'de ise Dolab Mahallesi ahalisinden İsmail Ağa'nın Ahmed Ağa'ya 300 guruş borcu olduğu şahidler tarafından teyid edilmiştir.⁶⁸

Borçlu olan kişi borcunu ödemedi vefat ederse, mirasçıları bu borçtan sorumludur. Örneğin; 1245 (1830)'de Abdülmümin Mahallesi sakini Muliç oğlu Ali, vefat etmiş olan kardeşi Mustafa'nın kızı Fatma hatunu dava etmiştir. "Kardeşimin veraseti bana ve kızına aittir. Evi ve eşyaları 2000 guruş etmektedir" demiştir. Fatma'nın payına düşenleri vermediğini iddia etmiştir.

⁶³ 74/F4 Numaralı KŞS, s.64-1

⁶⁴ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 19-2

⁶⁵ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 10-4

⁶⁶ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 23-2

⁶⁷ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 3-1

⁶⁸ 74/F4 Numaralı KŞS, s.11-2

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

Fatma ise babasının borçlarını ödediğini açıklamıştır. Elinde sadece bağ ve tarla bulunduğu, oraları da oğullarının işlediğini bildirmiştir. Şahitlerinden dinlenmesiyle Fatma'nın doğru hareket ettiğine ve suçsuz olduğuna karar verilmiştir.⁶⁹

7. Vakıflar

Vakıf, karşılıklı yardımlaşma esasına dayanan medeni bir müessesedir.⁷⁰ Osmanlı Devletinde, İslam hukukunun en zengin ve etkili müesseselerinden biri olan vakıflarda, dini ve sosyal hizmetlerin görülmesinin yanı sıra, fethedilen ülkelerde Türk kültürünün yerleştirilmesi, ordunun teçhiz edilmesi, donanmaya yardım, öğrenci yurtları tesisi gibi çok önemli işler yapılmıştır.⁷¹ Vakıflar iktisadi güçleri sayesinde ve ücretlerini ödedikleri kişiler aracılığı ile ülkenin sosyal hayatında önemli bir rol oynamıştır. Konya da vakıf kurulmasına önem vermişlerdir. Vakıfların yüzyıllar boyunca yaşayabilmesi için uğraşmışlardır. Vakıflar sayesinde Konya'nın ihtiyacı olan her türlü altyapı hizmetleri de karşılanmıştır.⁷²

Belgelerden; incelediğimiz dönem içinde vakıfların Konya'da da çok etkin rol oynadıklarını anlıyoruz. Ancak şer'îye sicillerinin yapısı gereği vakıfların ihtilafı durumlarında mahkemece alınan kararları belgelerden çıkarabiliyoruz. Bunlar bile vakıfların incelenen dönemdeki önem ve etkisi açısından bilgi veren veriler içermektedir. Örneğin, Cemaziyelahir 1244(Aralık 1828) tarihli bir belgede Merhum Şehriyar Mustafa Paşa vakfının, Konya'daki yöneticilerinin Ahmed Efendi ve oğulları olduğu defteri amireye kaydedilmiştir. Vakıfta ki fazla mallarda kayıtlı ve mühürlü olup, üç sene boyunca malların kayıtları tutulmuştur. Vakıf Memurlarından Seyid Mehmed Efendi bir buçuk senelik, Mustafa Efendi ise yirmi senelik hizmetlerinin karşılığını vakıftan talep etmişlerdir. Vakıf yönetiminde görevli olan Mehmed Efendi, vakıf kayıtlarının tutulduğu defterin yandığını ve vakfa ait akçe veya herhangi bir bağış, borç kaydının olmadığını rivayet etmiştir. Mehmed ve Mustafa Efendi'nin mahkeme huzurunda haklarını tekrar istemeleri üzerine, mahkeme kararınca vakfın üç senelik hâsılatı davacılar, vakfın nezaretine verilmiş olan mahallerdeki hamam, kervansaray ve dört dükkânın da tamir edilmesini uygun bulmuştur. Ve 11 bin guruş tamir için kullanılmıştır. Bu olaya Hamamcı Ekber Mehmed, Hancı Hasan Efendi, Hancızade Hafız İbrahim, Muayidzade Ekber Hafız Mehmed, Ekber Abdülkerim, Abacı Seyid Himmet, Derviş Ahmed, Vekilbaşı Süleyman Ağa şahit gösterilmiştir.⁷³

Yine belgelerden anlaşıldığına göre Konya'daki bir çok vakfın tevliyeti evladiyet meşrutiyet üzere babadan oğla geçmektedir. Örneğin; 1239 da Balaganda Kazasına tabii Karacahisar mezrası vakfının, yöneticisi olan Mehmed

⁶⁹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.32-2

⁷⁰ Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, OSAV, İstanbul 1996, s.43

⁷¹ Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK, Ankara 2003, s.155

⁷² İzzet Sak, *Şer'îye Sicillerinde Bulunan Konya Vakıfları*, Kömen yay. , Konya 2005, s.180

⁷³ 74/F4 Numaralı KŞS, s. 3-2

bin Mustafa Efendi vefat edince görevi oğulları; Seyid Mehmed Said, Seyid Abdullah, Seyid Mehmed Emin, Seyid Numan, Seyid Mehmed, Seyid Mustafa, Seyid Abdulhalim ve Seyid Ali arasında paylaştırılmıştır. Boluganda naibi Şeyh İbrahim ve Şeyhülislam Mevlana Dürrizade Mustafa'da bu paylaşımı onaylamıştır. Kardeşlerden Seyid Abdullah, Seyid Mehmed ve Seyid Abdulhalim'in vefat etmeleri üzerine Seyid Abdullah'ın hissesi oğulları Mehmed ve Ahmed'e, Seyid Mehmed ve Seyid Abdulhalim'in hisseleri ise kardeşleri Seyid Mehmed Said, Seyid Mehmed Emin, Seyid Mustafa, Seyid Numan ve Seyid Ali'ye verilmiştir.⁷⁴

Vakıf yöneticiliğini ele geçirmek için yolsuzluk yapanların varlığı da kayıtlardan tespit edilebilmektedir.⁴ Cemaziyelevvel 1245 (1 Kasım 1829) tarihli belgede Larende Nahiyesi'ndeki vakfın mutasarrıfı Sofuoğlu Ali'nin oğlu olduğunu iddia eden Seyid Mehmed Halife bin Ali, Larende kadısına giderek babasının vefat ettiğini bildirmiş ve vakıf idaresini istemiştir. Kadı Seyid Mehmed'i bu göreve atamıştır. Ancak Sofuoğlu Ali'nin 90 yaşında, hala hayatta hasta ve yardıma muhtaç olduğu tespit edilmiştir. Vakıf yöneticisinin, öldükten sonra yönetimi çocuğuna bırakabilmesi için erkek çocuğunun olması şarttı. Ali'nin ise erkek çocuğu yoktur. Bu gerçekleri öğrenen, Larende Kazası ahalisinden kilim tüccarı Değirmenci oğlu Seyid Hasan bin Hüseyin, askerlerden Hacı Bekir oğlu onbaşı Mehmed bin Mustafa ve Kara Ali oğlu Halil bin Mehmed, Köroğlan oğlu Mehmed ben İsa adlı kişiler bu olayı merkeze ihbar etmişlerdir. Anadolu Kazaskeri Mevlana Seyid Mehmed Zeynel Abidin gönderdiği fermanla Sofuoğlu Seyid Ali'nin mutasarrıflığa devam etmesine ve kadının verdiği beratın iptal edilmesine karar vermiştir.⁷⁵ Seyid Mehmed vakıf yönetimini ele geçirmek için babasının, vakıf yöneticisi Sofuoğlu Ali ile olan isim benzerliğini kullanarak hile yapması kadının gözünden kaçsa da, orada yaşayan ahali durumu daha üst mercilere sevk ederek gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

25 Cemaziyelevvel 1243(14 Aralık 1827) tarihli belge de ise Konya'da merhum Yusuf Ağa'nın vakfa verdiği bina da bulunan kütüphane'nin işlerinde vakfın kuralları dışına çıkılmaması, vakıf yöneticisi Mehmed Emin tarafından bir mektupla bildirilmiştir.⁷⁶ Vakıflar, halka hizmet konusunda sadece sosyal hizmetler değil, eğitim hizmetlerinde de büyük öneme sahipti. Medreseler, kütüphaneler kurarak halkın eğitim seviyesinin yükselmesinde etkili oldular. Dini ilimler başta olmak üzere her alanda öğrencileri geliştirdiler.

Şehirlerin ve hatta birçok köyün su ihtiyacının giderilmesi umumiyetle vakıflar tarafından gerçekleştirilmiştir. Suyu kaynağından yerleşme merkezlerine kadar götürmek için su kemerleri yapılırdı. Yerleşme merkezlerine akıtılan suyun

---

⁷⁴ 74/F4 Numaralı KŞS, s.223-2

⁷⁵ 74/F4 Numaralı KŞS, s.224-2

⁷⁶ 74/F4 Numaralı KŞS, s.5-2

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

herkesin hizmetine sunulabilmesi için, vakıf kurucuları şehirlerin veya köylerin muhtelif mahallerine çeşmeler ve su kuyuları inşa ettirmişlerdir.⁷⁷

Örneğin;21 Zilkade 1246(3 Mayıs 1831) tarihli belge de Hoca Habib Mahallesi sakinlerinden Odabaşızade Ahmed Ağa ve Keçeci Osman Ağa, Ahmed Fakih Mahallesi ahalisinden Seyid Osman Efendi ve Mangırcızade Elhac Elsem Ağa ve Zincirlikuyu Mahallesinden Huffaf Mehmed Ağa, Seyid Ali Ağa, Elhac Seyid Hafız, silahdar Ahmed Ağa, Esseyid Ahmed Ağa ve Nazır Seyid Osman Elhac Abdulkadir adlı kimseler meclis-i şerifte görüşmüşler ve Konya ayanı Süleyman Bey'e sıkıntılarını iletmişlerdir. Mahallerinin çeşmesi olan Herekle Çeşmesi ve Köprübaşı çeşmelerinin tamiri için 600 guruş vakfedilmesine karar verilmiştir. Halktan da toplanan paralarla birlikte 2030 guruşu olan meclis, Herekle ve Köprübaşı Çeşmelerini tamir ettirmiştir.⁷⁸

17 Safer 1247 (28 Temmuz 1831) tarihli başka bir belgede ise vakfın inşa eylediği çeşme ve şadırvanlardaki tatlı suyun taksimi ve tamiri işlemleri görülmektedir. Belgeden anlaşıldığına göre yağmurun çok yağması tatlı su depolarının çamurla dolmasına neden olmuştur. Konya Ayanı Mehmed Namık ve mahalle meclisi, Fakihdede Mahallesi sakinlerinden, esseyid Yusuf ve kardeşleri Ali ile Mahmud'un yeni su kuyusuna yakın emlaklarının bulunmasından dolayı, kuyuları korumakla görevlendirilmiştir.⁷⁹

Yine belgelerden anladığımıza göre vakıflara ait yerlerin tamire ihtiyacı olursa, bu ihtiyacın görevlilerce giderildiği görülmektedir. Cemaziyelevvel 1243(Aralık 1827)'de Konya'da vakıflara ait olan yerlerin tamir ihtiyacı olanlarının tespiti ve tamiri ile ilgilenmesi üzere Abdullah Efendi ve Şeyh Abdurrahmanzade Hafız Mustafa görevlendirildiği anlaşılmaktadır.⁸⁰

Bazı durumlarda da vakıfın tamir için verdiği paralarda yolsuzluk yapıldığı görülmektedir. Örneğin; 3 Muharrem 1247 (14 Haziran 1831) tarihli belgeye göre Hoca Habib mahallesindeki mescidi şerifin ve çeşmenin tamiri için ayrılan 135 guruşu, Hacı Ömer Ali inkâr etmesi üzerine vakıf yöneticisi Hafız Mustafa, Hacı Ömer Ali adlı kişiyle yüzleştirilmiştir.⁸¹

Şaban 1246 (Ocak 1831) tarihli belgeye göre Sultan Mahallesi sakinlerinden Memi Bey İbn-i Mehmed Çavuşun varisleri olan zevcesi Kamerşah binti Mustafa Çavuş, kızları Hatice ve Raziye Hatunların vekili Mustafa Efendi ve Hüseyin Efendi Memi Bey'in oğullarıdır. Memi Bey Camii Şerif yaptırarak vakfetmiştir. Ve kendi malından 260 bin akçeyi caminin masrafları için tayin etmiştir. Memi Bey'in ölümünden sonra parayı varisi oğlu karşılamaya başlamıştır.260 bin akçenin 170 akçesi cami yakınındaki iki oda ahır ve dükkânların gelirleridir.90 bin akçeyi de mütevellî Mustafa Bey sağlıyordu. Camii çalışanlarının maaşları da bu paradan ödeniyordu. Bu maaş miktarları şöyledir; hatip'e günlük 5 akçe, beş vakit namaz kıldıran imamın günlük 5'er

⁷⁷ Bahaeddin Yediöldüz, " Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü", *Vakıflar Dergisi*, sayı.14, Ankara 1982

⁷⁸ 74/F4 Numaralı KŞS, s.49

⁷⁹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.55-1

⁸⁰ 74/F4 Numaralı KŞS, s.4-1

⁸¹ 74/F4 Numaralı KŞS, s.239

akçe, Cuma günleri Kur'anı Kerim okuyup tilavet eden 4 hafız'a günlük 1'er akçe, ezandan sonraki davetçiye günlük 1'er akçe, temizlikçilere beher yevm 8 akçe, Cuma vaizine günlük 5'er akçe tamirciye günlük 3'er akçe, katibe 2 akçe bekçi'ye 3 akçe verilmekteydi. Ancak Memi Bey'in varisi olan oğulları vakıfa bu paraları ödememeye karar verirler. Mal hakkının kendilerine ait olduğunu bildiren, büyük İslam alimlerinin görüşlerini bildirerek, vakıfa hizmeti bırakacaklarını bildirmişlerdir. Mahkeme vakıfla ilgili gerekli araştırmaları yaptıktan sonra, vakfın devamının şart olduğuna karar vermiştir. Ve İmam-ı Azam'ın bu konudaki görüşlerini bildirerek, "her kim Memi Bey'in vakfın devamını istediği vasiyetini değiştirirse bunun vebali değiştirene aittir." Açıklamasını yaparak vakfın devam etmesine ve eskiden olduğu gibi gerekli miktarın Memi Bey'in mirasından ödenmesine karar verilmiştir. Vasiyet'i bozmanın dinimizce uygun olmadığı da ayrıntılarıyla açıklanmıştır.⁸² Bu belge'nin dikkat çekici yönlerinden biri, konu anlatılmadan önce dünya ve ahiret hayatı anlatılmıştır. İlk insan Hz. Âdem'in yaratılışı, insanoğlu'nun yaratılmışların en şerefli ve üstünü olduğu, dünyada ki en hayırlı mal'ın Allah yolunda harcanan mal olduğu gibi konular ayeti kelimelerle açıklanarak anlatılmıştır. Allah rızası için malını harcayan insanların dünyada da, ahirette de ödüllendirileceği bildirilmiş, bu insanlara dua ve ihsanlarda bulunulmuştur. Memi Bey'in varislerinin, yıllardır devam eden bir vakfın masraflarını ödemeyeceklerini açıklarken çeşitli imamların görüşlerine başvurarak kendilerini haklıymış gibi göstermelerine rağmen mahkeme'nin hem ölen kişinin vasiyetinin gerçekleşmesi, hem de topluma çok yararlı bir kuruluşün kapanmaması için gerekli olan kararı verdiğini görüyoruz.

21 Zilhicce 1247(22 Mayıs 1832) tarihli belge de Akşehir sancağına bağlı Ergadhanı Derbendi sakinlerinden Mesut oğlu İsmail 4 dönümlük vakıf tarlasının mutasarrıfıdır. Mesut oğlu İsmail vefat edince tarla validesi Keban'a kalmıştır. 1243 tarihinden itibaren vakıf mütevellisi Mehmed bin Hasan tarlayı ekmeye başlamıştır. Derbend sakinlerinden Ali Efendi bu duruma karşı çıkmış ve mahkemeye başvurmuştur. Tarlayı İbrahim Paşa'nın vakfettiğini, bu camii de çalışan Şeyh ve vaizlerin bu tarlanın öşrünü aldıklarını açıklamıştır. Camii Şerif'in hizmetine vakfolunan bu arazinin, nesilden nesile geçerek ekilmesi gerektiğini, ölen şahsın erkek evladı olmadığından bu düzenin bozulduğunu anlatmıştır. Bu sebeplerden dolayı tarlanın ekimini üstlenmek istemiştir. Dava sonucunda tarlanın tapusu ve mutasarrıflığı Ali Efendi'ye verilmiştir.⁸³

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynağı

Konya 74/F4 Numaralı Şer'îye Sicili

II. İnceleme Eserler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Şer'îye Sicilleri*, C.1, TDAV Yayınları, İstanbul 1988

⁸² 74/F4 Numaralı KŞS, s.86

⁸³ 74/F4 Numaralı KŞS, s.64-3

C. 74/F-4 Numaralı Şer'îye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi

- _____, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukûkî Tablilleri*, Fey Vakfı Yayınları, C.I. , İstanbul 1990, s.711
- _____, *İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, OSAV, İstanbul 1996,s.608
- _____, “Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri”, *Türkler*, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002,s.54-68
- _____, “İslam ve Osmanlı Hukukunda Gıyapta Yargılama Müessesesi”, *Belleten*, C.L, TTK, Ankara 1986, s.175
- AKGÜNDÜZ, Ahmet-ÖZTÜRK, Said, *Bilinmeyen Osmanlı*, OSAV, İstanbul 1999
- AYDIN, Mehmet Ali, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınevi, İstanbul 1996
- BAYINDIR, Abdulaziz, “Osmanlıda Yargının İşleyişi”, *Osmanlı*, C.6, Ankara 1999
- BAŞARIR, Özlem, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sosyal Tarihine Katkı; Konya 60 No'lu Şer'îye Sicilinin Analizi ve Tarihsel Bilgi Kaynağı Olarak Kullanımına İlişkin Bir Yöntem Denemesi* ,Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003
- CİN, Halil – AKGÜNDÜZ Ahmet, *Türk Hukuku Tarihi I*, Timaş yayınları, İstanbul 1990, s.432
- CİN, Halil, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Hukuku Ve Yargılama Usulleri*, TTK, Ankara 1992
- ÇADIRCI, Musa, “II. Mahmud Döneminde Mütesellimlik Kurumu”, *AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXVIII, sa.3-4 (Temmuz- Aralık 1970), , Ankara 1977, s. 287-296
- ÇAĞATAY, Neşet, “ İslam Hukukunun Ana Hatları ve Osmanlıların Bunun Bazı Kurallarını Değişik Uygulamaları” , *Belleten*, C. LI, sa.200, Ankara 1987, s. 626
- DEVELLİOĞLU, Ferid, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 15. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 1988
- FAROQHI, Suraya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005
- _____, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* ,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003
- GEDİKLİ, Fethi, “Osmanlı Hukuk Kaynağı Olarak Şer'îye Sicilleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3, sa.5, 2005, s.185
- GÜLCAN, Mustafa, *Konya da İctimai ve İktisadi Hayat (1675-1676)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1989
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK, Ankara 2003
- _____, “ Osmanlı Devlet Teşkilatı”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. 12, Kombassan Yayınları, İstanbul 1989
- İNALCIK, Halil, “Bursa Şer'îye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları”, *Belleten*, C.XI, sa.44, 1947

- _____, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, Eren Yay., İstanbul 2004, s.68
- İPÇİOĞLU, Mehmet, *Konya Şer'îye Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi*, Nobel Yayınları, Ankara 2001
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. I, Feza Yayıncılık, İstanbul 1999
- KAZICI, Ziya, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, Bilge yayınevi, İstanbul 2003
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, *1820–1836 Yıllarında Hamid Sancağı ve Türkiye (182 Numaralı Şer'îye Siciline Göre)*, Konya 1993
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, “Konya”, *İpeki Yolu-Konya I*, Konya 1998
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, *Tarih Araştırmalarında Usul*, İstanbul 2001
- ÖNDER, Mehmet, *Mevlana Şebri*, Konya 1928
- ÖZKAYA, Yücel, “ XVIII. Yüzyılda Mütessellimlik Müessesesi”, *AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXVIII, sa.1–2 (Ocak- Haziran 1970), Ankara 1970, s. 368–385
- ÖZTÜRK, Said, *Askeri Kassâma Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-ekonomik Tablil)*, OSAV Yayınları, İstanbul 1995
- PAKALIN, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimler Sözlüğü*, 3 cilt, MEB Yayınları, İstanbul 1993
- PEIRCE, Leslie, *Ahlak Oyunları (1540–1541) Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005
- SAK, İzzet, *10 Numaralı Konya Şer'îye Sicili*, Konya 2003
- _____, *Şer'îye Sicillerinde Bulunan Konya Vakfiyeleri*, Kömen yay., Konya 2005, s.180
- TABAKOĞLU, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh yayınları, İstanbul 2003, s.156
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1984
- _____, “ Şer'îye Mahkeme Sicilleri”, *Ülkü Halkenleri Mecmuası*, Ankara 1935, s.365